

Column

Henri Swinkels

De betekenis van het regeerakkoord voor lokaal cultuurbeleid

Lokale cultuur is voor gemeenten een facultatief beleidsterrein. Het staat gemeentebesturen vrij om veel of weinig aan cultuur te doen. Zij zijn dan ook op voorhand geen uitvoerders van rijkscultuurbeleid, hetgeen hen onverschillig zou kunnen maken voor de ambities van het nieuwe kabinet op het gebied van cultuur.

Maar de cultuurparagraaf in het nieuwe regeerakkoord (VVD et al. 2021) maakt het voor gemeenten de moeite waard om de consequenties eens te overdenken. Het nieuwe kabinet richt zich in het cultuurbeleid namelijk meer dan voorheen op de sociaal-maatschappelijke betekenis van kunst en cultuur. Het investeert de komende periode daartoe extra in onderdelen als cultuurparticipatie, cultuureducatie en amateurkunst. Hiermee lijkt het regeerakkoord ook meer van betekenis te kunnen worden voor lokaal cultuurbeleid.

Achilleshiel

Het nieuwe kabinet noemt cultuur wezenlijk voor onze samenleving. Het erkent daarmee de rol die cultuur speelt in gemeenschapsvorming, het versterken van cohesie en identiteit. Doelen die met name op lokaal niveau herkend zullen worden. Het realiseren van deze ambities, in de haarvaten van onze samenleving, vraagt dan ook om samenwerking met de overheid die daar het dichtst bij staat: de gemeente.

Maar het is niet zo eenvoudig die haarvaten te bereiken, zo bleek het afgelopen jaar, toen de overheid met noodsteunpakketten de gevolgen van de coronacrisis in de culturele sector probeerde te bestrijden. Algemene maatregelen blijken niet geschikt om in het zeer diverse en fijnmazige culturele veld het gewenste maatwerk te leveren. Zelfs de steun die gemeenten daartoe van het Rijk ontvingen vond niet vanzelfsprekend zijn weg naar de juiste plekken. Het bevestigt het belang van lokaal cultuurbeleid, met de daarbij behorende kennis en expertise van het veld. Maar het legt evengoed de achilleshiel bloot: de enorme afhankelijkheid van aanvullende financiering om lokaal een ambitieus cultuurbeleid te kunnen voeren. Ook in dat opzicht doen gemeenten er goed aan aansluiting te vinden bij de landelijke ambities en programma's.

Die afhankelijkheid van aanvullende financiering komt vooral doordat de gemeentelijke financiën überhaupt onder druk staan. Facultatieve taken, zoals het cultuurbeleid, leggen het dan af tegen wettelijk verplichte taken. In die zin is de eerste reactie van de VNG op het regeerakkoord, vanwege de daarin aangekondigde bezuiniging op de jeugdzorg, misschien wel de grootste bedreiging voor het lokale cultuurbeleid. Als de financiële nood hoog is door de omvangrijke taken uit het sociale domein, verdampt het lokale cultuurbudget. Dit pleit ervoor investeringen doelgericht in te zetten en zo nodig te labelen als bijdrage aan de lokale culturele infrastructuur.

Maatwerk en lange adem

Het regeerakkoord kondigt extra investeringen in cultuur aan, mede gericht op het herstel van de door de coronacrisis zwaar getroffen sector. En het spreekt een ambitie uit om meer te investeren in cultuurparticipatie, het stimuleren van cultuureducatie (waaronder museumbezoek) en het realiseren van bibliotheekvoorzieningen in elke gemeente. Hoewel nog onduidelijk is hoe deze ambities gerealiseerd gaan worden, lijkt het evident dat gemeenten hierin een rol moeten spelen. Als regisseurs van de lokale netwerken, kenners van de lokale dynamiek en ontwikkelingen, zijn ze een onmisbare schakel om de culturele infrastructuur weer voor iedereen beschikbaar en bereikbaar te maken.

Een herstelplan zou gemeenten de ruimte moeten bieden om niet alleen zorg te dragen voor een kwalitatief en toegankelijk aanbod aan relevante voorzieningen als bibliotheken, podia, bioscopen, monumenten, musea en festivals, maar ook om broed-, ontwikkel- en presentatieplekken voor (nieuwe) makers in stand te houden of te realiseren. En aansluitend op het regeerakkoord kan er extra, met lokale partners uit het onderwijs en het sociale domein, worden ingezet op cultuureducatie en -participatie.

De rol van gemeenten in een herstelplan is relevant maar moet verder reiken dan een korte impuls. Terwijl de meerjarig gesubsidieerde culturele organisaties dankzij de coronasteun relatief gezien goed door de crisis komen, hebben veel individuele makers en ondersteuners die als zzp'ers aan deze organisaties verbonden zijn, hun werk verloren. Naast maatwerk vraagt het herstel van de lokale culturele infrastructuur daarom ook een lange adem. Veel zal daarbij afhangen van de mate waarin het lokale netwerk van professionele makers, docenten, culturele instellingen en amateurverenigingen weer meerjarig perspectief geboden kan worden.

Maar dat meerjarig perspectief is zoals gezegd helaas geen vanzelfsprekendheid in het lokale cultuurbeleid. De lange termijn is bovendien erg afhankelijk van de gedrevenheid van de lokale bestuurders en financiële armslag van de gemeente. Het komt erop aan de uitspraak in het regeerakkoord om cultuur te zien 'als een investering in onze maatschappij' vrij letterlijk te nemen en gemeenten ook structureel van voldoende middelen te voorzien om de lokale

culturele infrastructuur te borgen op zowel de korte als de lange termijn.

Cohesie en identiteit

Als het nieuwe kabinet deze ambities wenst te realiseren, liggen er voor de aansluiting bij de lokale ambities een paar belangrijke uitdagingen. Niet alleen moet de spreiding over het land beter, maar er is ook behoefte aan een betere afstemming van het aanbod op de mogelijkheden van accommodaties en het publiek. Een inzet op cultuureducatie en -participatie doet er bovendien goed aan rekening te houden met de wijze waarop gemeenten de rol van lokale makers, kunstvakdocenten, gezelschappen, instellingen en verenigingen hierbij blijvend kunnen faciliteren. En het is goed dat het regeerakkoord amateurverenigingen expliciet noemt. Niet eens om de relevante werkgelegenheid die zij bieden aan kunstvakdocenten, professionele makers en instellingen. Het is juist andersom. De amateurkunst en het bijbehorende verenigingsleven zijn uiterst belangrijk in het proces van gemeenschapsvorming, het versterken van cohesie en identiteit. En het is daarom goed als er een stevig lokaal netwerk is van professionele makers en instellingen, die dit in samenhang met de schaal, de accommodaties en het publiek binnen een gemeente mogelijk maken. De investering is vaak te overzien, maar het effect nagenoeg onbetaalbaar. •

Literatuur

VVD (et al.) (2021) *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst: coalitieakkoord 2021–2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie*. Den Haag: s.n.

Henri Swinkels

is directeur-bestuurder van Kunstloc Brabant en was van 2015 tot 2019 gedeputeerde leefbaarheid en cultuur in Noord-Brabant. Fotografie: Erwin Vrensen